

Okrugli stol

550 godina od osmanskog osvajanja srednjovjekovne Bosanske kraljevine.

Sarajevo, 14. maj 2013.

U organizaciji Instituta za istoriju i Historijskog muzeja Bosne i Hercegovine upriličen je 14. maja 2013. okrugli stol pod nazivom "550 godina od osmanskog osvajanja srednjovjekovne Bosanske kraljevine". Skup je održan u prostorijama Historijskog muzeja što predstavlja još jedan primjer naučne saradnje između ove dvije naučne ustanove. Kako osmansko osvajanje Bosanskog kraljevstva predstavlja dodirno polje između dvije historijske oblasti nije čudno što su se učešću na ovom skupu odazvalo trinaest historičara sa stručnim usmjerenjem u medijevalistici i osmanistici.

Okrugli stol je otvoren pozdravnom riječi direktora Instituta za istoriju Husnije Kamberovića. On je naglasio važnost obilježavanja ove godišnjice kako bi se naučna ali i šira javnost mogla bolje upoznati sa uzrocima i posljedicama osmanskog osvajanja Bosne. Kao događaj koji je izazvao "tektonski poremećaj" u društvenom razviku ove zemlje, nije mogao da ne izazove različite vrste interpretacija u historiografiji; u tom smislu je ponovio stajalište sociologa Todora Kuljića koji je rekao kako je "bolja istina koja škodi, nego mit koji godi". Posjetiteljima se obratila i Elma Hašimbegović, zamjenica direktora za muzejsku djelatnost Historijskog muzeja, koja je izrazila zadovoljstvo održavanjem ovog okruglog stola u prostorijama ove ustanove. Također je

najavila tješnju saradnju koja bi u budućnosti mogla dovesti do zajedničkih aktivnosti između ove dvije naučne institucije. U skladu s tim potpisan je protokol o saradnji.

Manifestaciju je otvorio Enes Pelidija, redovni profesor na Filozofskom fakultetu u Sarajevu sa referatom *Stanje u Bosni neposredno nakon gubitka državnosti*. U uvodnom izlaganju je komparativnom metodom ukazano na razvojne faze bosanske i osmanske države detektirajući pri tome one okolnosti koje su mogle biti od presudnog značaja i koje su, u konačnici, dovele do pada srednjovjekovne Bosne. Nudeći opširni historiografski presjek i pri tome ocjenjujući tematizirane radove, izlagač je ponudio vrijedna zapažanja o karakteru i obimu istraživanja.

Za razliku od uobičajenih istraživanja političkih prilika tokom vladavine posljednjeg bosanskog kralja, Semir Hambo je u fokus svog izlaganja stavio samu ličnost. S temom *Bosanski kralj Stjepan Tomašević i pad Bosne 1463. godine – profil ličnosti* na novi način su iskorišteni dosad poznati izvori s kraja bosanske samostalnosti. Kroz profil ličnosti praćen je način vođenja državne politike, diplomacije kao i rješavanje osjetljivih i kako se pokazalo presudnih poteza. Iz iznesenog referata na površinu isplivava generalna ocjena da Stjepan Tomašević nije bio dorastao tako važnom položaju

kralja i da, kako zbog mladosti i neiskustva, toliko i zbog nepovoljnog trenutka dolaska na prijestol nije uvidio realne mogućnosti kojima je raspolagao.

Naredno izlaganje održao je Sedad Bešlija, viši stručni saradnik Instituta za istoriju, s temom *Sudbina bosanskih tvrđava u svjetlu istimálet politike: Bosna i Osmanlije u drugoj polovini 15. stoljeća*. U izlaganju je predstavio presjek istraživanja u vezi sa osnovnim karakteristikama osmansko-bosanskih odnosa u prvoj polovini 15. stoljeća kao predhistoriji događaja koji su se odvili 1463. godine i nešto kasnije. U fokusu je bilo i opće društveno-političko stanje među bosanskim faktorima, te uloga osmanske istimálet politike (politike pridobivanja lojalnosti stanovništva) među svim društvenim slojevima, ali i među čuvarima bosanskih tvrđava u tom periodu. U tom kontekstu, zaključio je da svi pokazatelji govore o postojanju proosmanske struje u Bosni u navedenom periodu koja je donosila i prevagu u važnim historijskim procesima koji su se odvijali u bosanskom 15. stoljeću.

Posljednji izlagač prve sesije bio je Kemal Bašić, profesor u Srednjoj elektrotehničkoj školi u Tuzli. Tema njegovog referata bila je *Sjeveroistočna Bosna i Osmanlije u 15. stoljeću* u kojoj je predstavio događaje koji su se odvijali na području bosanskih zemalja Usore i Soli i, nakon pada Bosne, na administrativnoj oblasti ugarske "srebreničke banovine". Prateći historiografske rezultate koji su o ovom pitanju dali brojni autori, izlagač je ustanovio da je područje sjeveroistočne Bosne činilo važnu prekretnicu u rješavanju dalje sudbine nekadašnjeg Bosanskog kraljevstva između Ugarske i Osmanskog carstva. Na kraju se autor osvrnuo na političke i društvene prilike na ovom prostoru koje su u konačnici bile u

organičkoj vezi sa sudbinom srednjovjekovne bosanske države.

Iz jedne savremene perspektive Dženan Dautović u radu *Metum turcorum: Strah od Turaka u srednjovjekovnoj Bosni* istražuje metode širenja osmanskog utjecaja na bosanskom prostoru. Ono se poklapalo sa postepenim primicanjem osmanske granice stolnim mjestima Bosanskog kraljevstva, a rezultat je bio, prema riječima izlagača "strah od osvajača, neizvjesne sudbine, strah za vlastiti život i materijalnu egzistenciju". Strah kao takav bio je često predmet rasprave među savremenicima što pokazuju dubrovački izvori, koji su obilato korišteni u ovom radu, sa izrazima *metum turcorum*, *timore turcorum*, *terrore turcorum*. Strane pogođene ovom vrstom prijetnje su najprije obični ljudi, trgovci, zatim vlastela, te na kraju i sam vladar.

Veoma malo elaboriranu temu u historiografiji o srednjovjekovnoj Bosni izložila je Elmedina Kapidžija Duranović iz Instituta za istoriju u Sarajevu. Njen naslov je *Ropci u Bosni u 15. vijeku*, a odnosi se na ljude, najčešće hercegovačke vlahi koji su otimanjem i prodajom ljudi ostvarivali materijalnu dobit. Njihova pojava je karakteristična za period nestabilne političke situacije koje je prethodilo osvajanju bosanskog teritorija od strane Osmanlija. Ovaj specifični vid razbojništva je tokom stalnih ratnih prijetnji i vojnih upada u Bosnu prerastao u profesionalnu djelatnost na osnovu koje se mogla očekivati dobra zarada. Izlagačica ističe da su u tim slučajevima meta posebno bile osobe iz imućnih porodica. Analiza, do danas veoma malo iskorištenog dubrovačkog arhivskog materijala, čini ovaj rad posebno zanimljivim.

Referat Adisa Zilića sa Univerziteta Džemal Bijedić u Mostaru tretira političku i vojnu ulogu Vlatkovića – značajnog vla-

stelinskog roda iz srednjovjekovne Bosne. U izlaganju koje nosi naslov *Vlatkovići od progonstva sa baština 1456. do pada Počitelja 1471. godine*, učinjen je napor da se na osnovu izvorne građe osvjetle prilike u prijelomnim trenucima ove porodice. Nakon što su zbog počinjene nevjere protjerani od strane hercega Stjepana 1456. sa svojih baština, Vlatkovići su, nakon njegove smrti, uz pomoć ugarskog kralja vratili svoje stare posjede. Na kraju, borba sa posljednjeg ostatka nekadašnje Bosanske kraljevine – Humske zemlje protiv Osmanlija predstavlja njihove posljednje aktivnosti prije potpunog političkog iščeznuća.

Idejom restitucije bosanske države nakon njenog pada bavi se Nedim Rabić iz Instituta za istoriju u radu *Pitanje Bosanskog kraljevstva nakon 1463. godine*. U izlaganju je ukazano kako je ova tematika ostala na marginama historiografskih istraživanja i da sagledavanje ugarske arhivske građe može dovesti do novih saznanja. Iako je smrću posljednjeg bosanskog kralja Stjepana Tomaševića formalnopravno prestala postojati institucija kraljevstva u Bosni, dalji događaji pokazuju kako je na više strana vladao interes za njenom obnovom. U tom smislu je pažnja posvećena na ličnost uglednog ugarskog vlastelina Nikole Iločkog koji se nepunih šest godina nazivao "*Nicolaus dei gratia electus rex Bozne*".

Pitanjem sudbine franjevačkih samostana nakon osmanskog osvajanja bavi se Midhat Spahić (Filozofski fakultet u Tuzli) u radu *Franjevački samostani nakon sloma srednjovjekovne bosanske države*. Polazeći od toga da je katoličanstvo za vrijeme posljednja dva bosanska kralja – Stjepana Tomaša i Stjepana Tomaševića značajno ojačalo svoje pozicije u Bosni, a produkt toga je izgradnja većeg broj franjevačkih samostana u Bosni, izlagač smatra da se

slom bosanske države odrazio negativno na aktivnost ovih monaha. U daljem izlaganju se autor osvrće na mišljenja historičara koji su istraživali stanje franjevačke materijalne kulture nakon 1463. izdvajajući teze onih koji zastupaju njeno potpuno uništenje i drugih koji obim uništenja umanjuju.

Posljednji referat okruglog stola održala je Elma Korić sa Orijentalnog instituta u Sarajevu pod nazivom *Od Budačkog boja do osvajanja Gvozdanskog: Ferhad-begovo zauzimanje krajiških gradova 1575-1578*. Njen rad predstavlja analizu djelovanja Ferhad-bega Sokolovića, u vrijeme dok je bio sandžak beg Bosanskog sandžaka. Ovaj period označava sami početak njegove uprave u Bosni, a podudara se sa procesom osvajanja utvrđenja na prostoru granične linije prema vojnoj Krajini, današnjoj Bosanskoj Krajini. Rezultati vojne aktivnosti Ferhad-bega bili su osvajanje Cazina, Bužima, Mutnika, Velike Kladuše, Peći, Podzvizda i Zrina. Na taj način su sva mjesta uz sliv rijeke Une bila zauzeta izuzev Bihaća. U radu su korišteni podaci iz literature kao i osmanska građa, dok je poseban osvrt urađen na značaj historijskog djela Ibrahima Alajbegovića Pečevija o ovim događajima.

Na kraju je uslijedila diskusija u kojoj su aktivno uzeli učešća izlagači i prisutna publika među kojom je dominirao veći broj studenata Odsjeka za historiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu.

Izlaganja sa Okruglog stola pokazala su nastojanje da se težište sa tradicionalnih tema historiografije prebace na polje interdisciplinarnih studija koje bi u budućnosti mogle dati plodne rezultate. Ovim Okruglim stolom Institut za istoriju nastavlja sa aktivnim radom i obilježavanjem značajnih i aktualnih godišnjica iz historije Bosne i Hercegovine. Izostankom ozbiljnijeg angažmana drugih institucija o 550. godišnjici

pada Bosne daju dodatnu vrijednost ovom skupu. Na kraju ostaje nada da će krajnji dometi Okruglog stola biti opravdani nakon publiciranja izloženih radova u jednom

od programa izdavačke djelatnosti Instituta za istoriju ■

Nedim Rabić